

AİLE YAŞANTISI EĞİTİMİ: AMACI VE KAPSAMI

*Doç. Dr. Hülya ÖZTOP

**Fatma YILMAZ

ÖZET

21. yüzyılda yaşanan değişme ve gelişmeler toplumsal hayatta bireylerarası iletişim ve ilişkinin de yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu arada, aile ve toplum içinde yaşayan çocuk genç ve yetişkinlerin sorunları giderek çoğalmakta, yeni sorumluluklar ve beklentiler ortaya çıkmaktadır. Bu değişim karşısında aile kurumunun güçlendirilmesi büyük önem taşımakta bu nedenle de aile yaşantısı eğitimi programlarının geliştirilmesine ve bu programların işlerlik kazanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Aile yaşantısı eğitimi, aile bireyleri olarak kişilerin bugünkü ve gelecekteki rollerinde rehber olmak üzere planlanmış bir eğitimidir. Aile yaşantısı eğitiminin amacı, birey ve ailelerin yeni koşullara uyum sağlamasını kolaylaştırmak, yaşam kalitesinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için gerekli bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlamaktır. Bu konuda yapılan çalışmalar; aile yaşantısı eğitiminin aile bireyleri üzerindeki etkileri, evlilik, eşler arası ilişkiler, çocuk gelişimi, gençliğin yetişkinliğe hazırlanması, yaşlı ana-baba yetişkin çocuk ilişkileri, kültürel değişimlerin aile üzerindeki etkileri gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Eğitim programlarının geliştirilmesi ve bu programların değerlendirilmesi aile yaşantısı eğitimi açısından önemli bir nokta olmakla birlikte üzerinde daha az durulan konular arasındadır. Bu çalışmada aile yaşantısı eğitiminin amacı ve önemi vurgulanmaya çalışılmış ve son yıllarda aile yaşantısı eğitimiyle ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: aile yaşantısı, aile yaşantısı eğitimi, aile yaşantısı eğitiminin amacı.

*Öğretim Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü, 06800 Beytepe Ankara, Türkiye, hoztop@hacettepe.edu.tr

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü, 06800 Beytepe Ankara, Türkiye, ylz.fatma@gmail.com.

ABSTRACT

As a result of the changes and developments of the 21st century, interpersonal communication and relation in the social life intensifies. Meanwhile, the problems of children, youth and adults living in the family and society are gradually increasing and new responsibilities and expectations are emerging. In the face of this change, reinforcement of the family institution is of considerable importance; hence there is a need to develop family life education programs so that they would become functional.

Family life education is an education planned so as to guide individuals as family members in their roles today and in the future. The aim of the family life education is to provide individuals and families with necessary knowledge and skills in order to pave the way for their adapting to new conditions while also improving their quality of life. Studies on this subject are concentrated on the issues such as the effect of family life education on family members, marriage, relationships between spouses, child development, youth preparation for adulthood, parent-teen relationships, effects of cultural changes on the family. Even though the improvement and the use of education programs is important with regard to the family life education, it is among the issues much less emphasized. In this study, the aim and the significance of the family life education is emphasized and researches conducted in recent years about the family life education are explored.

Key Words: family life, family life education, the aim of family life education.

GİRİŞ

Aile toplum içinde diğer sosyal kurumlar gibi açık bir sistem oluşturmaktadır. Sistemin açık olması sonucu, toplumun diğer kurumları ile sürekli etkileşim göstermektedir (Bilen, 2009). Aile kurumu, dinamikleri itibariyle toplumlar için geçmişten geleceğe kurulan bir köprüdür ve değişimler karşısında muhafazakar olmakla birlikte, değişimden en fazla etkilenen bir yapıya da sahiptir. Bu durumda çağın gereksinimlerini karşılayan temel bir kurum olan ailenin bireylerinin eğitim yoluyla desteklenmesi kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Endüstrileşme ile birlikte yaşanan hızlı sosyal değişim, ailenin kuruluş aşamasından itibaren bireylerin aile kurma ve aile olma, çocuk yetiştirme ve sorun çözme kabiliyetinin edinilmesinde, evlilik okulu, aile okulu, ana-baba okulu eğitimlerini gerekli hale getirmiştir. Aile eğitimleri, sorunların aile temelinde

bütüncül bir yaklaşımla çözümüne imkan sağlamaktadır (Beder Şen ve Demirkan, 2008).

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün 17-20 Aralık 1990 tarihinde düzenlediği I. Aile Şurası'nda, 'Aile Yaşantısı Eğitimleri' şöyle tanımlanmıştır: "Aile kurumunun devamını, bireylerinin sağlıklı gelişimini, toplumun uyumlu, sorumlu üyesi olmalarını sağlamak amacıyla yapılan her tür ve düzeydeki eğitim sürecidir." Aile yaşantısı eğitimleri, koruyucu, önleyici ve geliştirici bir faaliyet biçimi olarak nitelendirilebilir. Aile yaşantısı eğitimi bireyin her yönüyle gelişmesinde, toplum değerlerinin sürekli kılınmasında ve gelecek nesillere benimseyip, geliştirecekleri yeni değerlerin oluşturulup, kazandırılmasında son derece etkili bir süreçtir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1990). Aslında başlı başına bir eğitim disiplini olmaktan çok disiplinler arası bir eğitim alanıdır. Aile ve Tüketici Bilimleri, Sosyal Çalışma, Hukuk, Psikoloji, Sosyoloji, Ekonomi, Felsefe, Biyoloji ve Tıp gibi pek çok bilim dalından yararlanmaktadır. Daha özele inildiğinde aile yaşantısı eğitimi; kişilerarası ilişkiler, kendini tanıma, evlilik ve ana-baba eğitimi, çocuk gelişimi, gençliğin yetişkinliğe hazırlanması, karar verme, insansal ve materyal aile kaynaklarının yönetimi, bireysel, ailesel ve toplumsal sağlık, aile ve toplum ilişkisi, kültürel değişimlerin aile üzerindeki etkileri gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır (Telsiz, 1992).

Aile yaşantısı eğitimi, aile bireyleri olarak kişilerin bugünkü ve gelecekteki rollerinde rehber olmak üzere planlanmış bir eğitimidir (Telsiz, 1992). Ayrıca, aile bireylerinin beden ve ruh sağlığı gelişimini, aile içi ilişkileri ve etkileşimi desteklemeyi, iyileştirmeyi ve sürdürmeyi sağlayan bir süreç ve hizmettir. Bu bağlamda bakıldığında; aile bireylerinin her birinin etkili yaşam becerilerini geliştirmeleri beklenmektedir (Beder Şen ve Demirkan, 2008).

AİLE YAŞANTISI EĞİTİMİNİN AMAÇLARI

Aile yaşantısı eğitimlerinde temelde üç amaca hizmet edilmesi hedeflenmektedir.

1. Ailenin ekonomik ve psiko-sosyal açıdan bulunduğu yaşam koşullarına uyum sağlayabilmesine yardımcı olmak,
2. Çocukların yetiştirilmesinde ve eğitimlerinde aile faktörünü güçlendirmek,
3. Hem bölgesel ve yerel hem de ülke genelinin ihtiyaç analizini kapsayacak bir müfredat ve materyal üretimine yönelik programların geliştirilerek, aile kurumunun

ve toplumun korunması, güçlendirilmesine katkıda bulunmak (Beder Şen ve Demirkan, 2008).

Aile yaşantısı eğitiminin önemli bir amacı da ailede sorunların ortaya çıkmasını önlemektir. Ailelere, aile yaşamında sorun çıkmasına neden olabilecek temel konularda eğitim verilerek, aileler bu tür sorunlarla karşılaştıklarında onların üstesinden gelmelerine katkı sağlayacak bilgi ve becerilere sahip olmaları sağlanabilir. Böylelikle ailede sorunların ortaya çıkması büyük ölçüde engellenebilir ve sorunların büyümeden çözümlenebileceği bir ortam oluşturulabilir (Kurt ve Gür, 2011). Birey, aile ve toplum arasındaki koordinasyon sağlanmadıkça ne kişisel, ne de sosyal refaha erişilemeyeceği açıktır. Aile yaşantısı eğitimi, ailevi ve kişisel bunalımlara neden olan sosyal baskıların farkına varılmasına yardımcı olur. Böylece kişilerin ve ailelerin yeni koşullara uyum sağlamalarını kolaylaştırır (Telsiz, 1992).

Aile yaşantısı eğitiminde önemli bir yer tutan ana-baba eğitimi, aile ile toplum arasındaki bağları kurmada çok önemli olduğundan, bu eğitimin amaçlarını da ayrıca belirtmek gerekirse;

- Ailelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilendirilmelerini sağlamak,
- Her yaşın gelişim özelliğine göre çocuklarını tanımlarında yardımcı olmak,
- Çocuğun her alandaki gelişimini desteklemelerine ve hızlandırmalarına doğrudan katılımlarını sağlamak, özellikle zihinsel ve dil gelişimlerini desteklemek,
- Ana babayı, çocukla sağlıklı bir iletişim kurmanın önemi ve çocuk yetiştirme tutumları konusunda bilgilendirmek,
- Ana baba adaylarını eğitmek,
- Aileleri kendi hakları konusunda bilinçlendirmek,
- Aileye bireyler arası ilişkilerin sağlamlaştırılması, sorunların çözümü ve muhtemel sorunların ortaya çıkmaması için rehberlik etmek,

- Aileleri yeni toplumsal şartlar içinde çeşitli konularda bilgilendirmek ve hangi bilgi ve hizmetleri nerelerden edinebilecekleri konusunda rehberlik etmek olarak sıralanabilir (Temel ve Ömeroğlu, 1993; Temel, 1998).

Aile yaşantısı eğitimini uygulama yöntemleri açısından; Evde aile yaşantısı eğitimi yaklaşımı, eğitim merkezlerinde aile yaşantısı eğitimi yaklaşımı, kurumsal okulöncesi eğitim ile kaynaştırılmış aile yaşantısı eğitimi yaklaşımı, basın yayın araçları ile uzaktan öğretim yoluyla aile yaşantısı eğitimi yaklaşımı şeklinde dört ana grupta incelenebilmektedir (Temel ve Ömeroğlu, 1993; Temel, 1998).

Son 20 yıldır evlilik kurumunun sağlıklı işleyişi konusunda çok sayıda kitap ve makale yayınlanmaktadır. “Aile Okulu, Aile Eğitimi, Ana-Baba Okulu” diye adlandırılan yaygın eğitim programları aile üyelerinin ihtiyaçlarını, taleplerini, sorunlarını karşılayabilecek bir çerçevede hazırlanarak sunulmaktadır. Benzer programlar, radyo ve televizyonlarda gazete köşelerinde ve eklerinde de periyodik olarak sürdürülmektedir. “Bilinçli Evlilik, Bilinçli Ebeveynlik” temasını hedefleyen bu programlar, seminerler ve kitaplar, aile bireylerinin aile olmanın bilinciyle karşılaştıkları sorunları en aza indirebilmeleri, gerekli bilgi ve beceriye sahip olmaları için kamu kurumlarınca, yerel yönetimlerce, sivil toplum kuruluşlarınca ve kişisel gelişim sektöründe hizmet veren şirketler aracılığıyla ailelere sunulmaktadır (Özdoğan, 2006). Ülkemizde aile yaşantısı eğitimi genelde yetişkin eğitimi kapsamında verilmektedir. Ancak bu eğitimde başarıya ulaşmak, aile yaşantısına ilişkin konuların örgün eğitim programlarında yer alması ile mümkün olabilecektir (Telsiz, 1992).

ÜLKEMİZDE AİLE YAŞANTISI EĞİTİMİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Ülkemizde sistemli ve programlı Anne-Baba Okulu modeli 1982 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü tarafından başlatılmıştır. İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü’nün 23 yıldır sürdürdüğü “Anne-Baba Okulu” projesi, 1989 yılından itibaren 27 ilde gerçekleştirilerek toplam 17.000 aileye ulaşmıştır (Beder Şen ve Demirkan, 2008).

Zeytinburnu İlçesi’nin Çırpıcı Mahallesi’nde 24 Nisan 2007 tarihinde Aile Eğitim ve Danışmanlık Birimi hizmete girmiştir. Bu birim, ailelere psikolojik, hukuki konular ve eğitim hizmetleri konusunda destek olmaktadır. AKDEM öncelikli olarak aile bireylerinin bilinç seviyesini yükselterek, kendi ayakları üzerinde durabilen ve kendine güveni olan bireylerle aileyi ve toplumu güçlendirmeyi

amaçlamıştır. Bu amaca yönelik olarak; aile içi iletişim, evlilikte mutluluk, aile için temel eğitim (hamilelikten ergenlik sonuna kadar gereken bilgiler), okul başarısında ailenin rolü ve önemi, yaşlı bireylerin aile içindeki yeri ve önemi, öfke kontrolü (aile içi şiddet), eşler arası geçimsizlik, özürülü yakını olmak, boşanma ile gelen sorunlar vb. konularda seminer ve eğitim hizmetleri verilmektedir (Tonguç ve Akşener, 2008).

Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü ise aile eğitimleri konusunda 4 tür program yürütmektedir. Halk Eğitim Merkezlerinde uygulanmakta olan “Benim Ailem” (UNİCEF Destekli), “Anne-Çocuk Eğitimi 0-6 Yaş”, “Baba Destek Eğitimi (BADEP) (AÇEV Destekli) ve Çocuk Bakıcılığı Kurs Programları hala yürürlüktedir. Bu programlar da değişen ihtiyaçlara göre zaman içinde revizyon edilmektedir (Mert, 2008).

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGEM), 2009 ve 2010 yıllarında ülkemizdeki ailelerin sağlık, hukuk, aile içi iletişim, medya ve iktisat alanlarında temel bilgi ihtiyaçlarını gidermek amacıyla Aile Eğitiminde Müfredat ve Materyal Geliştirme Projesini gerçekleştirmiştir. Üç aşamalı olarak gerçekleştirilen projeye (müfredat geliştirme, materyal geliştirme, tanıtım ve bilgilendirme) tüm ülkede aile eğitimi kapsamında şimdiye kadar hazırlanmış en geniş, toplam 5 modül içinde eğitici kitapları, uygulama yaprakları, sunular, tanıtım filmleri gibi eğitim dokümanlarından oluşan materyal ve müfredat ışığında ülkemizde yukarıda adı geçen konularda isteklilere eğitim verebilecek ve verdiği eğitimin toplumsal değişimdeki etkisini ölçebilecek hale gelinmiştir. Bununla birlikte 2009 yılında Türkiye’de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları araştırmasıyla tüm ülke genelinde bölgesel, ekonomik, eğitim, cinsiyet ve kuşak farklarına göre vatandaşların ne tür eğitim taleplerinin olduğu tespit edilmiştir (http://www.athgm.gov.tr/upload/mce/2012/aep_ duyurusu.pdf).

ÜLKEMİZDE VE YURTDIŞINDA KONU İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR

Aile yaşantısı eğitimi ile ilgili araştırmalar incelendiğinde ortak amacın, çeşitli konularda gerçekleştirilen aile yaşantısı eğitimi programlarının etkililiğini ortaya koymak olduğu görülmektedir. Ülkemizde konuyla ilgili yapılan araştırmalar, aile yaşantısı eğitimlerinin ebeveyn-çocuk ilişkisine etkisi, ailelerin ihtiyaç duydukları eğitim konularının belirlenmesi, aile içi iletişimin güçlendirilmesi, çocuk gelişimi

ve eğitimi, çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesi, baba katımlı eğitimlerin aile ve çocuk üzerinde etkililiği konularında yoğunlaşmaktadır. Yurtdışında yapılan araştırmalar da ise, ailelerin çocuk yetiştirme konusunda bilinçlendirilmesi, çocukların akademik başarılarının artırılması, çocuğa karşı olumlu tutum geliştirmesi, çocuk kaynaklı stres yönetimi, etkin bir aile yaşantısı eğitimi sisteminin oluşturulması konularının ele alındığı görülmektedir.

Bergman'ın (1990) , okul öncesi çağda çocukları olan anne babalara yönelik bir eğitim programının geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirdiği araştırma sonucunda, anne ve babaların demografik özellikleri ile kendilerini yeterli hissetme durumları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Anne babaların en çok bilgi ihtiyacı duydukları konuların disiplin ve genel kişilik gelişimi olduğu görülmüştür.

McBride'in (1990), baba eğitiminin çocuk üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlayan araştırmasında, babalara eğitimci tarafından hazırlanan, içeriği baba-çocuk oyunları olarak düzenlenen "Baba Eğitim Programı" uygulanmış ve eğitim öncesi ve sonrasında babaların ebeveynlik konusundaki yeterlilikleri test edilmiştir. Araştırma sonucunda verilen eğitime paralel olarak, babanın aile eğitimindeki etkisinin ve sorumluluğunun arttığı belirtilmiştir.

Ayçiçeği (1993) tarafından yapılan araştırmada anne eğitim programının, annelerin çocukları ile olan ilişkilerinde daha modern bir bakış açısı kazanmasında etkisinin olup olmadığını incelemiştir. Araştırmanın sonucuna göre anne eğitim programına katılan annelerin, karar verme güçleri ve eşleriyle iletişimlerinde olumlu gelişmeler saptanmıştır. Eğitime katılan annelerin çocuklarının fiziksel gelişimlerinden çok, sosyal gelişimine önem verdikleri görülmüştür. Eğitime katılmayan annelerin ise çocuklarının sosyal ve zihinsel gelişimine değil fiziksel gelişimine önem verdikleri görülmüştür. Ancak eğitim programının modern tutumlar yaratma ve evlilik doyumuna ilişkin olumlu etkilerinin olmadığı görülmüştür.

Öztop ve Telsiz (1994) tarafından anne ve babaların ebeveyn eğitimi konusunda ihtiyaç duydukları bilgileri incelemek ve bu konuda yararlandıkları bilgi kaynaklarını belirlemek amacıyla yapılan araştırmada; ilkökul çağında çocuğu olan anneler arasında sağlıklı beslenme alışkanlığı kazandırma, babalar arasında ise okul çalışmalarını motive etme konusunda bilgiye ihtiyaç duyduğunu belirtenler; ortaokul çağında çocuğu olan anneler ve babalar arasında, okul çalışmalarını motive etmeye ilişkin bilgiye ihtiyaç duyduğunu belirtenler ilk sırada yer

almaktadır. Ebeveyn eğitime ilişkin bilgi kaynaklarından yararlanan anneler (%87.8) ve babalar (%90.2) arasında, televizyondan yararlananlar ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca araştırma kapsamına alınan annelerin %89.3'ü, babaların ise %66.0'sı ebeveyn eğitime ilişkin kurslara katılmayı düşündüklerini belirtmişlerdir.

Reynolds ve arkadaşları (1996) akademik becerileri geliştirici anne-baba eğitim programına katılan ebeveynlerin çocuklarının akademik başarılarında meydana gelen değişikliği incelemişlerdir. Araştırmaya katılan ailelerle okul başarısını artırma konusunda çeşitli eğitim çalışmaları yapılmış ve çalışmaların ardından bu ailelerin ilkököl üçüncü sınıftaki çocukları akademik başarı açısından test edilmiştir. Daha sonra aynı çocuklar üç yıl boyunca takip edilmiş ve başarı grafikleri oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda anne-babanın aldığı eğitimin çocukların akademik başarılarını olumlu yönde etkilediği ortaya konulmuştur.

Bekman (1996-1999) araştırmasında Anne-Çocuk Eğitim Programının çocukların okul başarısı üzerinde kısa ve uzun süreli etkilerini incelemiştir. Programın sonucunda çocukların okul öncesi sözel ve sayısal becerilerinde önemli bir yükselme görülmüştür. Programa katılan ve katılmayan çocuklar karşılaştırıldığında programın çocukların zihinsel gelişiminde sözel ve sayısal becerilerini geliştirmede kısa süreli, daha iyi geçme notu, daha erken okumayı öğrenme, daha iyi sözel ve sayısal beceriler kazanma ve öğretmenleri tarafından okula hazır ve başarılı olarak algılanma gibi uzun süreli etkilerinin de olduğu saptanmıştır.

Cavkaytar (1998), geliştirilen aile eğitimi programını tamamlayan annelerin program doğrultusunda gerçekleştirdiği beceri öğretimi çalışmalarının, zihinsel engelli çocuklarının öz bakım ve ev içi becerilerini öğrenmelerindeki etkisini belirlemek amacıyla yaptığı araştırma sonuçları, zihinsel engelli çocukların belirlenen becerileri bağımsızlık düzeyinde öğrendiklerini, izleme sürecinde de aynı performans gösterdiklerini göstermiştir. Bu sonuçlar, geliştirilen Aile Eğitimi programını tamamlayan annelerin program doğrultusunda yaptığı beceri öğretimi çalışmalarının, zihinsel engelli çocuklarının öz bakım ve ev içi becerilerini öğrenmelerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Canpolat (2001) yaptığı çalışmada, ilköğretim okullarında öğretmen-aile işbirliğini ve ailelerin eğitim ihtiyaçlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Gecekondu bölgesindeki

okullarla özel okullar karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda; özellikle gecekondu bölgesinde yaşayan velilerin eğitime daha çok ihtiyaçlarının olduğu ve eğitim amaçlı televizyon programları istedikleri tespit edilmiştir. Okul ile iletişim konusunda ise özel okul velilerinin toplantılara daha çok katıldıkları ve çocuklarının okul ihtiyaçlarıyla daha çok ilgilendikleri tespit edilmiştir.

Hindin (2001) yaptığı çalışmada, anne babaların tümünü dört haftalık yiyecek güvenliği eğitim programına almıştır. Ardından deney grubuna dört hafta süreyle Medya Yoluyla Beslenme Eğitimi Programı uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; verilen Medya Yoluyla Beslenme Eğitimi Programı'nın, Yiyecek Güvenliği Eğitimi Programı'na devam eden anne-babaların televizyon reklâmlarını anlamaları, televizyon reklâmlarına ilişkin tutumları ve yiyecek etiketlerini okuma ve anlamaları üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Nicholson ve arkadaşları (2002), 1-5 yaş çocuğa sahip düşük gelirli aileler için geliştirilen anne-baba eğitimi programının etkililiğini belirlemek amacıyla bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmaya katılan anne- babalara ailenin var olan güçlerini ortaya çıkarmaya dayalı, olumsuz çocuk yetiştirme tutumlarını önleyici bir program uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, programa katılan ailelerin, sözel ve bedensel cezalandırma, öfke ve stres düzeylerinde anlamlı bir azalma gözlenmiş ve daha az çocukta davranış problemleri saptanmıştır.

Kurtulmuş (2003) tarafından dört-altı yaş grubunda çocuğu olan, alt sosyo-ekonomik düzeydeki annelere verilen "Anne Eğitim Programı"nın, annelerin ve babaların aile ilişkilerini algılamasına etkisini incelemek amacıyla yapılan çalışmada, deney grubundaki annelere haftada bir gün doksan dakika süren, yedi oturumluk Anne Eğitim Programı uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise herhangi bir eğitim verilmemiştir. Araştırma sonucunda, "Anne Eğitim Programı"na alan deney grubunun aile ilişkilerini algılama düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir gelişme olduğu görülmüştür. Kontrol grubundaki anne ve babaların son test puanlarında ise olumlu bir değişim gözlenmemiştir.

Ünal'ın (2003) , okul öncesi dönemde çocuğu olan annelere verilen "Empati İletişim Eğitimi"nin annelerin empatik beceri düzeylerindeki etkisini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada, uygulanan program çerçevesinde, deney grubu ile haftada iki gün doksan dakikalık, on oturumluk eğitim çalışması sürdürülmüştür. Kontrol grubuna ise herhangi bir eğitim verilmemiştir. Araştırma bulguları, eğitim

sonrasında deney grubunun empatik beceri düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir gelişme olduğunu göstermiştir. Deney grubuna uygulanan kalıcılık testi sonucunda eğitimin etkisinin eğitimden bir ay sonra da devam ettiği saptanmıştır.

Bushfield (2004) tarafından yapılan araştırmada, cezaevindeki babalara uygulanan kısa süreli anne-baba eğitim programının etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Cezaevindeki babalar 30 günlük bir eğitime alınmış, ayrıca araştırma bireysel görüşmelerle desteklenmiştir. Araştırma sonucunda, babaların bedensel ve sözel cezalandırma ile ilgili bilgi ve tutumlarının anlamlı bir şekilde değiştiği görülmüştür. Ayrıca, babaların ideal babalık rolüne ilişkin tutumlarının da olumlu yönde değiştiği ortaya çıkmıştır.

Gunderson'un (2004), okulöncesi çocuklara sahip aileler için düzenlenen aile eğitimi ve stres yönetimi eğitiminin etkilerini belirlemek amacıyla yürüttüğü araştırmada, aile eğitimi programının çocukların olumlu davranışlarını geliştirmeye ve anne-babanın çocuk temelli stresini azaltmaya katkı sağladığı; stres yönetimi programının ise anne-baba temelli stresi azaltmakta etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca eğitimlerden sonra ailelerin, birer anne-baba olarak daha yeterli hissettikleri ve programda önce stres yönetimi eğitimi alan ailelerin, diğerlerine göre kendilerini daha mutlu hissettikleri görülmüştür.

Hamamcı ve Köksal Akyol (2005), ilköğretim ve lisede çocukları olan anne ve babaların aile eğitimi ihtiyaçlarını inceledikleri çalışmada; çocukları ilköğretimde okuyan anne babaların, en fazla çocuklarına sağlıklı beslenme alışkanlığı kazandırma, sorumluluk duygusu geliştirme ve özgüven kazandırma konularında, çocukları liseye devam eden anne babaların ise, çocuklarının boş zaman faaliyetlerini yönlendirme, cinsel eğitim verme, ev ödevleri ve okul çalışmalarına yardımcı olabilmeye konularında bilgiye ihtiyaç duydukları bulunmuştur. Çocukları lisede okuyan anne babalardan erkek çocuğu olan ve iki ya da fazla çocuğu olan anne babalar, daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmada çocukları ilköğretimde okuyan anne babaların eğitim ihtiyaçları ile eğitim düzeyleri arasında orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

St Pierre ve arkadaşları'nın (2005), alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen aileler ve çocuklarının katıldığı ebeveyn-çocuk eğitim programının sonuçlarını ve bu programın aileye sağladığı etkileri incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, deney ve kontrol grubu olmak üzere iki grup oluşturulmuştur. Araştırmaya 463 aile dahil

edilmiş ve eğitim süreci iki yıl sürmüştür. Araştırmanın bulguları her iki grup arasında anlamlı bir farklılık olmadığı yönündedir. Gruplar arasında farklılığın çıkmama nedeni ise, iki yıl boyunca ailelerin katıldıkları programdan sıkılmaları ve verimin düşmesi olarak açıklanmıştır.

Taşkın (2005) tarafından babalara verilen eğitimin, iki-dokuz yaş arasındaki çocuklarıyla ilgilenme düzeylerine, babanın anneyle birlikte çocuğun sorumluluğunu paylaşmasına etkisini incelemek ve babanın çocuğun gelişimindeki etki ve önemini ortaya koymak amacıyla yürütülen araştırmada, deney grubuna “Baba Eğitim Programı” on hafta süre ile uygulanırken, kontrol grubu bu süre içerisinde herhangi bir eğitim almamıştır. Çalışmanın sonucunda, eğitim programına katılan babaların davranışında değişim meydana geldiği ve babaların kontrol grubuna göre anneyle birlikte sorumluluğu daha çok paylaştıkları görülmüştür. Bulgular eğitim etkinliğinin, babaların çocuklarıyla ilgilenme düzeylerine de olumlu etki yaptığını ortaya koymuştur.

Aral ve arkadaşlarının (2006) 36-72 ay arasında çocuğu olan anne-babaların çocuk gelişimi ve eğitimi konusundaki bilgi düzeylerini ve eğitim gereksinimlerini belirlemek amacıyla yürüttükleri çalışmada “Aile Eğitimi İhtiyaç Belirleme Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, anne-babaların çoğunluğunun çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda eğitime ihtiyaç duydukları ve eğitim programına katılmak istedikleri belirlenmiştir. Anne öğrenim düzeyi düştükçe okul öncesinde aile eğitimi programına daha fazla ihtiyaç duydukları belirlenirken, babalarda öğrenim düzeyi yükseldikçe okul öncesinde aile eğitimi programına daha fazla ihtiyaç duydukları görülmüştür. Ayrıca 31-35 yaş grubundaki anne-babaların okul öncesinde aile eğitimi programına daha fazla ihtiyaç duydukları saptanmıştır.

Bryan ve arkadaşları (2006), aile eğitimi liderleri ve profesyonelleri desteklemek için büyük bir sistem geliştirmek amacıyla yapılması gerekenler konusunda bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmaya göre bu sistemi geliştirmek için; kaynakları akılcıca kullanmak, sistemde çalışacak olan ortakların rollerini net bir şekilde tanımlamak, aile eğitimcilerine, ne istediklerini sorarak onların ihtiyaçlarını karşılayacak bir sistem ortaya çıkarmak, parasal kaynakları sadece organizasyonu yürütmek için kullanmak yerine, ortaklar arasında toplantı ve konferanslar için de kullanmak gerektiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, böyle bir sistem oluşturmanın, aileleri desteklemek ve çocuk istismarlarını önlemek açısından kritik önem taşıdığı vurgulanmıştır.

Ekinci Vural'ın (2006), Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı'nın çocukların temel sosyal becerilerinin desteklenmesi ve geliştirilmesindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla yaptığı araştırma, anaokuluna devam eden altı yaş grubundaki 40 çocuk ve ailelerinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın modeli öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen olarak belirlenmiştir. Deney grubundaki çocuklara sekiz hafta süresince toplam 43 aktiviteden oluşan "Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi" uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; deney grubundaki ailelerin "Aile Katılım Ölçeği"nden aldıkları puanların öntestten sonteste anlamlı derecede artış gösterdiği görülmüştür. Aynı şekilde bu ailelerin kişiler arası ilişkiler, sözel açıklama becerileri, dinleme becerileri ve kendini kontrol etme becerilerinde son testte artış olduğu saptanmıştır.

Güzel'in (2006), Ankara ili merkez ilçelerinde, annelere yönelik eğitim programlarının geliştirilmesinde kullanılmak üzere annelerin ihtiyaç duydukları konuları belirlemek amacıyla yaptığı araştırma sonucuna göre, annelerin eğitim programı için ihtiyaç duydukları konular arasında ilk sırada davranış yönlendirme, ikinci sırada aile içi iletişim ve genel kişilik gelişimi, üçüncü sırada zihinsel gelişim, dördüncü sırada okul öncesi eğitimin önemi, beşinci sırada fiziksel gelişim, son sırada ise oyun ve oyuncak seçimi gelmektedir.

McDonald ve arkadaşları (2006) tarafından yürütülen araştırmada Latin ailelerin aldıkları aile eğitiminin ilköğretim çağındaki çocuklarının gelişimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmada daha önce Çoklu Aile Destek Grubuna katılmış veya Aile Eğitimi almış olan ailelerin çocukları üzerinde çalışılmıştır. İki yıl boyunca öğretmenler 180 Latin çocuktan veri toplamışlardır. Araştırma sonucunda; çalışmaya katılan ailelerin çocuklarının sosyal becerilerinde artma ve olumsuz davranışlarında azalma olduğu tespit edilmiştir.

Zembat ve arkadaşları (2006) tarafından yürütülen araştırmada beş yaş grubundaki çocuklar için hazırlanmış "Aile Katılımlı Dil Eğitimi Programı"nın, çocukların dil gelişimine etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda; deney grubundaki çocukların dil eğitim programı sonrasında dil becerilerinin arttığı görülmüş, ailelerin dil eğitimi programı ile çocuklarının dil gelişimini değerlendirme ile ilgili farkındalık kazandıkları saptanmıştır.

Kocayörük'ün (2007), baba katılım eğitiminin aile işlevlerine ve lise 9. sınıf öğrencilerinin akran ilişkilerine etkisi belirlemek amacıyla yürüttüğü araştırmaya

göre, baba katılım eğitiminin, babaların aile işlevlerine yönelik değerlendirmelerine anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür. Bununla beraber çalışmaya katılan babaların çocukları, “yakın ilişkiler” ve “duyarlılık” boyutlarında ilerleme göstermelerine rağmen bu ilerleme 6 ay sonraki izleme ölçümlerinde korunamamıştır. Baba katılım eğitimi alan babaların çocuklarının, Akran ilişkileri Ölçeği'nin “güven ve özdeşim” alt boyutunda, babaları eğitim almayan çocuklara göre ilerleme gösterdiği belirlenmiştir. Deney grubu babalarının değerlendirme formu sonuçları, bir yandan baba-çocuk ilişkilerindeki gelişimi diğer yandan da babaların, çocukları ile ilişkilerindeki davranış değişikliklerini ve ilerlemeleri algıladığını ortaya koymaktadır.

Gökçe' nin (2009), sınıf öğretmenlerinin anne baba eğitimi konusuna ilişkin yeterlik düzeylerini belirlemek amacıyla yürüttüğü araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir bölümünün anne-baba eğitimi konusunda yeterli düzeyde hizmet içi eğitim almadıkları görülmüştür. Ayrıca anne-baba eğitimi konusu ile ilgili konferans/seminerlere katılım düzeylerinin yeterli olmadığı, anne- baba eğitimini konu alan yayınları bazen takip ettikleri, anne-baba eğitimi alanında yapılan; Anne-Çocuk Eğitimi Programı (AÇEP), Okul Öncesi Veli Çocuk Eğitimi Programı (OVÇEP) ve okul aile birliklerinin yaptığı çalışmalarını bazen takip ettikleri belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, anne-baba eğitimi çalışmalarının anne-baba-çocuk ilişkisine ve çocuğun akademik başarısına her zaman olumlu katkı sağladığını düşündükleri bulunmuştur.

Balta' nın (2010), Almanya'da yaşayan ve zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip Türk ailelerinin gereksinimleri doğrultusunda hazırlanan aile eğitimi uygulamasının etkililiğini ölçmek amacıyla gerçekleştirdiği araştırma, bilgilendirici aile eğitimi uygulamasının, ailelerin eğitim öncesi gereksinimleri ve bilgi düzeyleriyle, eğitim sonrası gereksinimleri ve bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Araştırmaya göre, “Almanya'daki Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Türk Aileleri İçin Bilgilendirici Aile Eğitimi Uygulaması” nın, ailelerin gereksinimleri ve bilgi düzeyleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kurtulmuş (2010) tarafından Bilim ve Sanat Merkezine devam eden üstün yetenekli çocukların aileleri üzerinde yürütülen araştırma bulgularına göre, Grup Eğitimi Destekli Bilgisayar Temelli Eğitimin aile bireylerinin aile ilişkilerini

algılamalarına ve çocukların mükemmeliyetçilik düzeyine olumlu yönde etkide bulunduğu görülmüştür.

Demircioğlu (2012) altı yaşında çocuğu olan annelere yönelik uygulanan “eğitici anne eğitimi”, “anneden anneye eğitim” ve “haber mektupları yoluyla eğitim” yaklaşımlarının, annelerin aile işlevleri ve çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların gelişimleri üzerindeki etkisi incelenmek amacıyla bir araştırma yürütmüştür. Deney grubunda yer alan annelerin aile işlevleri ve çocuk yetiştirme tutumlarının olumlu yönde değiştiği görülürken, deney ve kontrol gruplarında yer alan annelerin çocuklarının sosyal beceri-öz bakım gelişim alanlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Gruplar arası karşılaştırmalarda eğitici anne eğitimi alan grup lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Haber mektupları yoluyla eğitim alan grup ile karşılaştırıldığında ise anneden anneye eğitim alan grup lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Ülkemizde ve dünyada ekonomik, politik, sosyolojik, teknolojik gelişmelerle karşılaşan birey ve aile, yaşamını bu değişikliklere göre yeniden düzenlerken çeşitli problemlerle karşılaşmakta ve çoğu zaman bunları çözmekte zorlanmaktadır. Bu durum aileyi sözü edilen değişmelere karşı hazırlıklı hâle getirebilmek ve ailenin kendi içerisindeki ve toplumla kurduğu ilişkilerde karşılaştığı sorunların üstesinden gelebilmesi için bilgi ve tecrübeyle desteklenmesini gerektirmektedir. Bu noktada birey ve ailelerin yaşam kalitelerinin artırılmasına katkı sağlayan bilgi ve becerilerin kazanılmasına yönelik eğitim ve olanakları sunmada aile yaşantısı eğitiminin önemi ortaya çıkarmaktadır. Aileyi destekleyen, aile içerisindeki çocukların yetiştirilmesi ve eğitimi konusunda aileye rehberlik eden, her yapıdan ve bölgeden ailenin ihtiyaçlarına karşılık veren aile yaşantısı eğitimi programlarının oluşturulmasıyla aileler ve toplumlar güçlendirilebilir. Bu çalışmada aile yaşantısı eğitiminin amaç ve öneminden bahsedilmiş olmakla beraber ağırlıklı olarak ülkemizde ve yurtdışında ilgili uygulamalar ve araştırmalara yer verilmiştir. Aile yaşantısı eğitimlerinde kapsamlı bir model oluşturulabilmesi için öncelikle problemlerin ve ihtiyacın tanımlanması, bu amaçla mevcut araştırmalardan yola çıkılarak eksikliklere yönelik araştırmalar planlaması ve geliştirilmesi oldukça önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Aile Eğitimi Programı Uygulama ve Yaygınlaştırma Projesi 2012 İnternet Duyurusu, Erişim: 25 Eylül 2012, http://www.athgm.gov.tr/upload/mce/2012/aep_ duyurusu.pdf.
- Aral, N., Baran, G., Gürsoy, F., Akyol-Köksal, A., Yıldız-Bıçakçı, M., Bütün-Ayhan, A. ve Erdoğan, S. (2006). Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Anne Babaların Aile Eğitime Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. 3. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi & 3. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali Özet Kitabı, İstanbul.
- Ayçiçeği, A. (1993). The Effect Of The Mother Training Program. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Balta, M. (2010). Almanya'daki Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Türk Ailelerinin Gereksinimleri Doğrultusunda Hazırlanan Aile Eğitimi Uygulamasının Etkililiği. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Beder Şen, R. ve Demirkan, S. (2008). "Türkiye'de Aile Eğitimi ve Yerel Yönetimler/Sivil Toplum Örgütleri İçin Uygulamalı Bir Model Önerisi". A. R. Kalaycı, M. N. Nuruan, A. Çiftçi, R. B. Şen (Haz.).V. Aile Şurası "Aile Destek Hizmetleri" Bildirileri: 5-7 Kasım 2008 –Ankara. Ankara: Bilim Serisi No:137, Afşaroğlu Matbaası.
- Bekman, S. (1996–1999). "Anne Çocuk Eğitim Programının Okul Başarısına Etkisi". Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi, 17 (17–33).
- Bergman, F. (1990). Needs Assessment for Parent Education. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Bilen, M. (2009). Sağlıklı İnsan İlişkileri (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Bryan, G. M., DeBord, K., Schrader, K. (2006). Building a Professional Development System: A Case Study of North Carolina's Parenting Education Experiences. *Child Welfare*, 75 (5).
- Bushfield, S. (2004). Fathers in Prison: Impact of Parenting Education. *The Journal of Correctional Education*, 55(2).
- Canpolat, T. (2001). Öğretmen Aile İşbirliği ile Ailelerin Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Cavkaytar, A. (1998). Zihinsel Engellilere Özbakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitimi Programının Etkililiği. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Demircioğlu, H. (2012). Altı Yaşında Çocuğu Olan Annelere Uygulanan Aile Eğitimi Programının Aile İşlevleri ve Anne Baba Tutumları ile Çocuğun Gelişimi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ekinci Vural, D. (2006). Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyusal ve Sosyal Becerilere Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Gökçe, Ç. (2009). Sınıf Öğretmenlerinin Anne-Baba Eğitimi Konusuna İlişkin Yeterlik Düzeylerinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale OnSekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Gunderson, T. (2004). The Use Of Stres Management in Combination With Parent Training: An Intervention Study With Parents Of Preschool Children. Doctora Thesis, Utah State University, Logan, Utah, USA.
- Güzel, Ş. (2006). Dört Yaş Altı Çocuğa Sahip Annelerin Aile Eğitimine Yönelik İhtiyaç Duydukları Konuların Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Hamamcı, Z. ve Köksal Akyol, A. (2005). İlköğretimde ve Lisede Çocukları Okuyan Anne Babaların Aile Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(29).
- Hindin, T. J. (2001). A Media Literacy Nutrition Education Curriculum for Head Start Parents About the Effects of Television Advertising on Their Children's Food Requests. Doctora Thesis (unpublised) Colombia University, New York.
- Kocayörük, E. (2007). The Effects of Father İnvolvement Training (FIT) on Family Functioning and Peer Relationships of 9th Grade High School Students. Doktora Tezi. ODTÜ, Ankara.
- Kurt, T. , Gür B. (2011). Türkiye’de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları. Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 7 (27).
- Kurtulmuş, Z. (2003). Anne Eğitim Programının 4-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Anne Davranışları Üzerindeki ve Annelerin Okul Öncesi Eğitime Yönelik Görüşlerine İlişkin Etkisinin İncelenmesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi . Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kurtulmuş, Z. (2010). Bilim ve Sanat Merkezine Devam Eden Üstün Yetenekli Çocukların Ailelerine Verilen Bilgisayar Temelli Eğitimin Aile Bireylerinin Aile İlişkilerini Algılamalarına ve Çocukların Mükemmeliyetçilik Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi, Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- McBride, B. A. (1990). The Effects of a Parent Education/Play Group Program On Father İnvolvement in Child Rearing. Family Relations, 39 (3).
- McDonald, L., Moberg, P. D., Brown, R., Rodriguez- Espiricueta, I., Flores, N. I., Burke, M. P. and Coover, G. (2006). After School Multifamily Groups: A Randomized Controlled Trial İnvolving Low İncome, Urban, Latino, Children. Children and School, 28 (1).
- Mert, G. (2008). “Aile Eğitimi”. A. R. Kalaycı, M. N. Nuruan, A. Çiftçi, R. B. Şen (Haz.).V. Aile Şurası “Aile Destek Hizmetleri” Bildirileri: 5-7 Kasım 2008 –Ankara. Ankara: Bilim Serisi No:137, Afşaroğlu Matbaası.

- Nicholson, B., Anderson, M., Fox, R., Brenner, V. (2002). One Family at a Time: a Prevention Program for At-Risk Parents. *Journal of Counseling & Development*. 80(3).
- Özdoğan, F. (2006). "Türkiye'de Uygulanan Ana Baba Eğitim Programları". I. Uluslar arası Sosyal Hizmetler Sempozyumunda Sunulan Bildiri. Antalya
- Öztop, H. (1994). Anne ve Babaların Ebeveyn Eğitimine İlişkin Bilgi İhtiyacının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Reynolds, A.J., Mavrogenes, N.A., Bezruczko, N. and Hagemann, M. (1996). Cognitive and Family-Support Mediators of Preschool Effectiveness: A Confirmatory Analysis. *Child Development*, 67(3).
- St Pierre, R. G., Ricciuti, A. E. and Rimdzius, T. A. (2005). Effects of a Family Literacy Program on Low-literate Children and Their Parents: Finding from an Evaluation of the Even Start Family Literacy Program. *Developmental Psychology*, 41 (6).
- Taşkın, N. (2005). Babalara Verilen Eğitimin Babaların 2-9 Yaş Çocuklarıyla İlgilenme Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1990). I. Aile Şurası Raporlar, Görüşmeler, Kararlar, AAK; Yayın No:14, Ankara.
- Telsiz, M. (1992). Aile Yaşantısı Eğitimi Amaç ve Gerekliliği. *Ev Ekonomisi Dergisi*, 8 (5).
- Temel, F. (1998). "Anne- Çocuk Eğitim Programı ve Yaygınlaştırılması". *Çağdaş Eğitim*, 247 (8-10).
- Temel, F. ve Ömeroğlu, E. (1993). "Türkiye'de Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Aile Eğitimine Dayalı Modeller". T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Okulöncesi Eğitim Genel Mdr. Okul Öncesi Eğitimi. Nisan, Ankara.
- Tonguç, A. H. ve Akşener, A. (2008). "Aile Destek Hizmetleri Yerel Yönetimlerin Rolü ve AKDEM Örneği". A. R. Kalaycı, M. N. Nuruan, A. Çiftçi, R. B.

Şen (Haz.).V. Aile Şurası “Aile Destek Hizmetleri” Bildirileri: 5-7 Kasım 2008 –Ankara. Ankara: Bilim Serisi No:137, Afşaroğlu Matbaası.

Ünal, F. (2003). Empatik İletişim Eğitiminin Okul Öncesi Çocuğu Olan Annelerin Empatik Beceri Düzeylerine Etkisi. Basılmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Zembat, R. , Aydın, A. ve Gülay Duman, H. (2006). 5 Yaş Grubu Çocuklar İçin Hazırlanmış Aile Katılımlı Dil Eğitimi Programının Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi. Avrupa Birliđi Sürecinde Okul Öncesi Eğitimin Bugünü ve Geleceđi Sempozyumu, Kıbrıs. Bildiriler Kitabı, 2. Cilt, 2006.